

11.3.2021

Valtioneuvoston kanslia

Viite: Valtioneuvoston kanslian lausuntopyyntö 8.2.2021 VN/3547/2021; VN/5904/2019

Luonnos Suomen Arktisen politiikan strategiaksi

Valtioneuvoston kanslia on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta Suomen arktiseksi strategiaksi.

Arktisen politiikan strategia määritteli Suomen keskeiset tavoitteet arktisella alueella ja kokoaisi tärkeimmät painopisteet niiden saavuttamiseksi. Strategian painopistealueissa on lyhyesti painopisteiden tilannekuva, tavoiteltu kehys arktisella alueella ja painopistealueen keskeisimmät strategiset toimenpiteet. Strategian alussa käsitellään arktisen alueen kansainvälistä toimintaympäristöä ja turvallisuuskysymyksiä.

Strategiaa on valmisteltu pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti. Strategia ulottuisi vuoteen 2030 saakka.

Edellinen arktinen strategia on vuodelta 2013, jonka toimenpidesuunnitelman päivitys valmistui vuonna 2017. Strategiassa priorisoitaisiin neljä Suomen arktisen toiminnan painopistealuetta: 1. ilmastonmuutos, hillintä ja sopeutuminen, 2. asukkaat, hyvinvoinnin edistäminen ja alkuperäiskansojen oikeudet, 3. osaaminen, elinkeinot ja huippututkimus sekä 4. infrastruktuuri ja logistiikka.

Valtiovarainministeriö toteaa lausuntonaan seuraavan.

Valtiovarainministeriö pitää tarpeellisena ja ajankohtaisena uudistaa Suomen arktisen politiikan strategia. Valtiovarainministeriö katsoo, että lähtökohdat ja painopisteet ovat hyvin valittuja ja perusteltuja.

Ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvät arktiset erityispiirteet on tunnistettu strategiassa hyvin. Valtiovarainministeriö kannattaa toimintamallia, jossa strategian toimeenpano on yhdistetty kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda2030:n tavoitteiden ja alatavoitteiden toteutumiseen. Kytkeä tuo näkyvämmäksi globaalien Agenda2030 -tavoitteiden toteutumisen arktisella alueella.

Kunnat ovat merkittäviä toimijoita ilmastonmuutokseen ja kestävyysshaasteeseen vastaamisessa. Strategiassa ei ole täysin tunnistettu kuntien roolia näissä kysymyksissä. Esimerkiksi kaavoitus, energiahuolto, liikenne- ja muut infraratkaisut sekä hankinnat ovat kuntien keskeisiä keinoja tavoitella hiilineutraaliutta alueellaan. Kaavoitus, rakentaminen ja liikennematkaisut ovat merkittäviä toimenpiteitä myös ilmastonmuutokseen sopeutumisessa.

Rajat ylittävä yhteistyö on kuvattu strategiassa erittäin merkittävänä kysymyksenä. Asia on tunnistettu keinona muun muassa palveluiden, matkailun, kulttuurin ja

luovien alojen sekä elinkeinoelämän ja tutkimuksen kehittämisessä. Valtiovarainministeriön julkaisussa Suomen ja Norjan välinen rajaseutuyhteistyö ja sen esteet (2020:10) on selvitetty Suomen ja Norjan välisen rajaseutuyhteistyön parantamista ja alueen asukkaiden arjen helpottamista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, pelastus- ja opetustoimessa. Selvityksen tulosten perusteella strategiassa olisi hyvä korostaa rajat ylittävän yhteistyön merkitystä myös viranomaisten välillä. Esimerkiksi koulutuksessa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa voisi etsiä tiiviimpää yhteistyötä ja resurssien käyttöä niin viranomaisten kuin kansalaisjärjestötoimijoidenkin välillä. Tästä on saatavissa kokemuksia muun muassa Posion kunnan koordinoimasta EU-hankkeesta.

Strategiassa on kiinnitetty huomiota myös sosiaaliseen kestävytyteen, kuten hyvinvointiin ja työllisyyteen. Pohjoisten alueiden ikä- ja sukupuolirakenne vaikuttaa olennaisesti alueen palveluiden ja elinkeinon tulevaisuuteen. Julkista sektoria odottaa Lapissa suuri eläköitymisaalto. Monista kunnan ammattiryhmistä jää yli puolet eläkkeelle tällä vuosikymmenellä. Samalla sukupuolijako on vinoutunut esimerkiksi naisten poismuuton vuoksi. Tarvitaan mahdollisuuksia ja kokeiluja houkutellessa alueen työvoimaa erityisesti työttömien nuorten miesten keskuudesta hoitoalan töihin. Samalla tarvitaan myös Venäjältä tulevan työvoiman nopeaa sopeuttamista suomalaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi kansalliskielten ja saamen kielten oppimista tukevat sovellukset ovat hyvin tarpeellisia.

Strategian mukaan digitalisaation mahdollisuudet on otettava huomioon laaja-alaisesti kaikissa harvaanasutun alueen palveluissa. Kuntien mahdollisuudet digitalisaation edistämiseen esimerkiksi peruspalveluissaan ovat kuitenkin pitkälti kiinni laajakaistaverkkojen kehittämisestä.

Etäpalvelulla on tärkeä merkitys hallintopalveluiden saatavuuden turvaamisessa. Etäpalvelusta on strategialuonnoksessa maininta (s. 15), mutta etäpalvelun kehittämisen tärkeyttä voisi ehkä vielä painottaa. Valtiovarainministeriön asettamassa valtion palvelu- ja toimitilaverkkohankkeessa selvitetään myös mahdollisuutta luoda kansallinen etäpalveluratkaisu. Strategialuonnoksessa on lyhyt maininta digituen varmistamisesta palveluiden käytössä (s. 17). Digituen tarpeellisuus pitäisi todeta strategiassa selkeämmin. Sen järjestämiseen kansalaisille ja yrityksille pitää panostaa myös jatkossa.

Pohjois-Suomen liikennejärjestelmän kehittämisessä korostuvat elinkeinoelämän toimintaedellytysten vahvistaminen, kansainvälinen saavutettavuus ja liikenneyhteydet naapurimaihin samalla kuitenkin varmistaen työmatkojen sujuvuus ja hyvät yhteydet alueellisiin keskuksiin. Valtiovarainministeriö kannattaa toimenpiteitä, jotka ovat tehtävissä liikenteen yleiseurooppalaisten ydinverkkojen (TEN-T) kehittämiseksi ja ulottamiseksi pohjoiseen sekä Connecting Europe Facilityn (CEF) hyödyntämiseksi alueen liikennehankkeissa.

Valtiovarainministeriö katsoo, että strategian tavoitteiden ja toimenpiteiden kokonaisuutta ja rahoitusta tulisi arvioida ja tarkastella myös hallinnonalarajat ylittävinä, ei vain hallinnonalakohtaisesti, menokokonaisuuksina ja toimenpiteiden välisiä painotuksia, muun muassa ilmiöpohjaisesti. Tavoitteiden ja toimenpiteiden tarkemman määrittelyn ja toimeenpanon jäädessä hallinnonaloille on riskinä se, että ne jäävät irrallisiksi, eri hallinnonalojen omiksi tavoitteiksi ja painopisteiksi eivätkä nouse valtioneuvostotasoisiksi. Tavoitteita tulisi edelleen priorisoida.

Strategialuonnoksessa (tai mahdollisessa liitteessä) ei ole vielä arvioitu yhtenäisesti ja kattavasti ehdotettujen toimenpiteiden toteuttamisen edellyttämää rahoitustarvetta ja rahoitusmahdollisuuksia eikä näin ollen

ehdotusten/toimenpiteiden realistisuutta voida todentaa. Jos tarkoitus on käyttää kansallista rahoitusta kehyskaudella, tulee toimenpiteet toteuttaa hyväksytyn menokehysten puitteissa, mikä pitää strategiassa todeta. Määrärahapyyntöjä on luonnoksen joissakin yksittäisissä kohdissa (esim. s. 9 ja 10), mistä ne tulee poistaa. Eri toimenpiteiden rahoitusvaihtoehtoja/lähteitä (ml. EU-rahoitus) tulisi myös arvioida, sillä eri rahoitusmalleilla on omat piirteensä/ehtonsa. EU:n elvytyspaketin Suomen rahoituskokonaisuudesta ja prioriteeteista päätetään Suomen kestävän kasvun ohjelmassa. Samoin muun EU-rahoituksen kansallinen käyttö linjataan ohjelmien valmistelussa.

Strategiaa tulisi vielä arvioida myös siitä näkökulmasta, miten se uudistaa rakenteita tai mitä hyötyjä se tuo. Myös tavoitteiden ja toimenpiteiden seuranta eli esimerkiksi indikaattoreita ja mitattavuutta tulisi kehittää. Strategialuonnos kohdistuu eri ajanjaksoille ja alueille kansainvälisesti ja kansallisesti, mikä tekee sen tarkastelun jossakin määrin hankalaksi.

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä

Juha Majanen

Osastopäällikkö, budjettipäällikkö

Sami Yläoutinen

TIEDOKSI:

BO (Jussila, Lämsä, Vallinheimo)

KO (Vartia)

KAO (Pitkäniemi, Jokinen)

VKO (Onni Pekonen)